

2017 - הסדרים מותנים בצה"ל

מאת: קצינת-משפטים הילה מעודה, עוזרת היועצת המשפטית לחיל האוויר, מחלקת הייעוץ והחקיקה

בשנים האחרונות ביצעה מערכת אכיפת החוק בצה"ל רפורמות, שנועדו לאכוף את הדין בצורה אפקטיבית ורלבנטית, בהלימה עם צרכי צה"ל ולאחר שקילת המדיניות הנוהגת במערכת האזרחית. אחת הרפורמות עוסקת בייבוא מנגנוני "ההסדרים המותנים" למערכת אכיפת הדין הצבאית: אפשרות ליצירת הסכם בין רשויות התביעה וחשוד בפלילים, שעמידה בתנאיו תמנע קיום הליך פלילי ותאפשר לחייל להמשיך בשירותו ולחיי האזרחיים ללא ענישה וללא רישום פלילי.

רקע עובדתי

בשנת 2017 החל צה"ל ביישום רפורמה חדשה בתחום אכיפת הדין; במסגרתה, חיילים שביצעו עבירות מסוימות, שעונשן המירבי עד שלוש שנות מאסר, יכולים להגיע להסדר עם התביעה הצבאית, לפיו לא יוגש נגדם כתב אישום - בכפוף לכך שיעמדו בתנאים שייקבעו להם.

כך למשל, נוצר הסדר בשנת 2017, לגבי לוחם צה"ל מאוגדת איז"ש שנחקר במשטרה הצבאית החוקרת בגין חשד לביצוע עבירות של שימוש בסמים מסוכנים מסוג קנאביס. בחקירת החייל עלה כי אכן ביצע שלושה שימושים בסמים אלו בעת שהיה מחוץ ליחידתו (בסופי שבוע). עד לכניסת הרפורמה לתוקף, היה אותו חייל מורשע בעבירה של שימוש בסמים מסוכנים, היה מוטל עליו עונש מאסר, דרגותיו היו נלקחות ממנו, הוא היה נדון לעונש מאסר והיה נרשם לחובתו רישום פלילי.

עתה, ובמסגרת הסדר שחתם, הסכים החייל למסור דגימות שתן באופן חודשי ולהימנע מכל עבירה למשך שנה, ולאחר תום השנה מחתימת ההסדר – בוטל התיק בעניינו. כך התאפשר לאותו לוחם לסיים שירות צבאי תקין, להימנע ממאסר ובתום השירות להימנע מהכתמתו ברישום פלילי.

ללוחם זה מצטרפים חיילים נוספים שזכו להזדמנות נוספת במסגרת אותה רפורמה.

הסוגיה המשפטית

לצה"ל מערכת משפט ייחודית, במסגרתה מועמדים לדין פלילי חיילים בגין עבירות שבוצעו בזיקה לשירות הצבאי, במטרה לחזק את שלטון החוק בצה"ל ולקדם את ערכיו, ובהם המשמעת הצבאית. בהתאם לכך, על חיילים המורשעים בבתי-הדין הצבאיים מוטלים עונשים והרשעות נרשמת במרשם הפלילי.

לתוצאות ההליך הפלילי השלכות המשפיעות על נאשמים ומורשעים משך תקופה ארוכה לאחר ביצוע העבירה והשלמת ההליכים המשפטיים, לעיתים בצורה הפוגעת בתעסוקה, בשם הטוב ובמימוש צעדים שהחייל מבקש לממש בחייו האזרחיים עם שחרורו. לדברים משמעות רבה בעניינם של חיילים, אשר מועמדים לדין פלילי גם בגין עבירות ייחודיות לשירות הצבאי, כגון היעדרות מן השירות שלא ברשות ("עריקות"), סירוב פקודה, התרשלות במילוי תפקיד וכיוצא באלו; או שהם מועמדים לדין בגין עבירות שהן חמורות במיוחד כשהן מבוצעות על-ידי חיילים, אך אינן ייחודיות למערכת הצבאית, כגון עבירות סמים.

בשנים האחרונות החלה מערכת אכיפת הדין בצה"ל ליישם מספר רפורמות, שנועדו לצמצם את השלכותיו של מצב זה. הדוגמה הבולטת ביותר היא תיקון 63 חוק השיפוט הצבאי, אשר עסק בנושא של רישום פלילי "מופחת", שמקביל לכלי של "אי-הרשעה" שקיים בבתי המשפט בישראל – אך אינו קיים בצה"ל. תיקון החקיקה בנושא קבע, כי ניתן יהיה למחוק רישום הפלילי של חלק מן החיילים המורשעים בבתי הדין

הצבאיים לאחר תקופה קצרה יותר מזו שקבועה בחוק המרשם הפלילי ותקנת השבים. ואולם, זהו פתרון חלקי, משום שלא כל החיילים יכולים ליהנות מרישום פלילי "מופחת", אלא רק מי שהורשע בעבירות מסוימות ונדון לעונש שאינו חמור באופן יחסי.

בשנת 2017 נולדה רפורמה נוספת – רפורמת ההסדרים המותנים.

חדשות מדיני ביטחוני

צה"ל לא יעמיד לדין חיילים שייתפסו מעשנים סמים באופן חד פעמי

אחרי עבודת מטה מקיפה, הוחלט כי חייל שייתפס מעשן סמים קלים מחוץ לצבא יתחייב למסור בדיקות שתן ולסיים תקופת מבחן וכך ימנע מכתב אישום. הפצ"ר: המטרה - לאפשר הזדמנות שנייה

שמור 19

21:27 | 15:38 20.12.2016
גילי כהן | התראות במייל

דיווח מאתר האינטרנט של "הארץ" בדבר רפורמת ההסדרים המותנים.

תחילתה של הרפורמה הייתה למעשה מחוץ לכתלי הצבא; בתיקון שנערך בשנת 2012 בחוק סדר הדין הפלילי (החל במערכת האזרחית). התיקון כונן אפשרות לערוך הסדרים מותנים עם חשודים בעבירות חטא ועוון. ההסדר המותנה הוא הסכם שנערך בין חשוד בביצוע עבירה לבין רשויות התביעה. במסגרתו, התביעה מתחייבת שלא להגיש נגדו כתב אישום, בתמורה לכך שיוודה בעבירה המיוחסת לו ויעמוד בתנאי ההסדר, ובראשם – התחייבות שלא לעבור עבירות נוספות.

בשנת 2017 אומצו ההסדרים המותנים גם בצה"ל, והפכו לכלי נוסף בידי גורמי האכיפה. כיום ניתן לחתום על הסדרים מותנים עם חיילים שמיוחסות להם עבירות חטא ועוון (שעונשן עד שלוש שנות מאסר) – כמו עבירות של שימוש בסמים מסוג קנאביס בנסיבות אזרחיות ובמספר מועט של מקרים, החזקה בכמות מועטה של סמים מסוכנים מסוג קנאביס בנסיבות אזרחיות, עבירות רכוש עד סכום שאינו גבוה, עבירות התחלות ועבירות במסמכים צבאיים בהיקף מצומצם (זיוף "ימי גימ"ל").

חיילים שנחשדו או נאשמו בעבירות אלו מתחייבים להימנע מלעבור עבירות נוספות למשך תקופה העומדת על שנה עד שנתיים, והם נדרשים לעמוד בתנאים נוספים הייחודיים לסוג העבירה כגון מסירת דגימות שתן על-ידי חשודים בעבירות סמים, או השבת רכוש גנוב לידי נפגע העבירה.

בדומה להסדר שנקבע בדין האזרחי הכללי, התביעה יכולה לחתום על הסדר מותנה רק אם בידיה ראיות להוכחת אשמתו של החשוד, אילו התיק היה מגיע לבית הדין הצבאי; ועל החשודים או הנאשמים להיות בעלי עבר נקי מפלילים.

כמו כן, חשודים ונאשמים הנקשרים עם התביעה בהסדר מותנה במסגרת הצבאית, מתחייבים שלא לבקש מגורם צבאי כלשהו פטור משירות בצה"ל על רקע היעדר מוטיבציה לשירות צבאי, ולדווח לפרקליט הצבאי המטפל בעניינם על כל שינוי בנסיבותיהם.

אם החשוד עומד במלוא התחייבויותיו במסגרת ההסדר, התיק הפלילי נגדו נסגר – אך אם הוא מפר את התנאים או סירב להם, הוא עתיד לעמוד לדין פלילי.

חשיבות הסוגיה

לרפורמת ההסדרים המותנים בצה"ל חשיבות משפטית וציבורית רבה, שהיא בגדר שינוי גישה של ממש. עד שנת 2017, חייל שעבר עבירה מהסוגים שעליהם הרפורמה חלה, היה נשפט בבית הדין הצבאי והיה נרשם לחובתו רישום פלילי. מדיניות ההסדרים המותנים הביאה לשינוי תפיסתי, וכעת היא מקנה לחיילים הנחקרים במשטרה הצבאית החוקרת, הזדמנות שנייה לסיים שירות צבאי תקין, ללא רישום פלילי, ולצאת לדרכם בעולם האזרחי לאחר שחדלו מהתנהגותם העבריינית. ההסדר המותנה יוצר אצל החייל שנחשד אינטרס להמשיך בשירות תקין, כיוון שאם יעבור עבירות נוספות, הוא יועמד לדין. בנוסף, עריכת הסדרים מותנים בעבירות קלות מאפשרת לתביעה למקד את משאבי האכיפה, בעבירות חמורות יותר.

המנגנון מאפשר לחיילים רבים "הזדמנות נוספת" לחזור לשירות צבאי תקין ולקיים אורח חיים נורמטיבי, כאזרחים וחיילים שומרי חוק, מבלי לפגוע בנתיבי חייהם שלאחר השירות הצבאי.

מדוע בחרתי בנושא?

היה מי שאמר, כי "אנו ניצבים תמידית מול הזדמנויות אדירות, המחופשות לבעיות בלתי פתירות" (לי איאקוקה). ההסדרים המותנים הם בגדר הזדמנות כזו: מדובר במנגנון המתמקד בחייל הבודד, בתוך המערכת הצבאית; המנגנון נותן מקום ייחודי, שלא היה בעבר, לשיקומו של החייל וליצירת חלון ההזדמנויות להמשך שירותו של חייל שנחשד בעבירה ואף לתחילת חייו האזרחיים לאחר השירות הצבאי שאלמלא ההסדר המותנה היה עלול להיות מסומן בכתם פלילי משמעותי.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- הנחיית התביעה הצבאית הראשית מספר 3.07 "הסדרים מותנים והסדרי הקפאה":
; http://www.law.idf.il/sip_storage/FILES/1/1861.pdf
- נוהל והנחיות להפעלת תיקון 66 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 - "הסדר מותנה";
- גילי כהן, "צה"ל לא יעמיד לדין חיילים שייתפסו מעשנים סמים באופן חד פעמי": "הארץ";
; <https://www.haaretz.co.il/news/politics/premium-1.3166144>
- "סיפוק בצה"ל מרפורמת העבירות הקלות: "הצילו לי את החיים", YNET;
; <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5098786,00.html>
- פסק הדין של בית הדין הצבאי לערעורים בתיק ע/64-17 התובע הצבאי הראשי נ' רב"ט ר' ר' (פורסם בנבו, ניתן ביום 29 בנובמבר 2017).